

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ
В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ З БОКУ РФ**

**MODERN PROBLEMS OF NATIONAL SECURITY
OF INDEPENDENT UKRAINE IN MILITARY AGGRESSION
WITH THE RUSSIAN FEDERATION**

Антоненко В.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки,
Донецький національний технічний університет

Єланська Н.О.
магістрант,
Донецький національний технічний університет

Петренко М.А.
магістрант,
Донецький національний технічний університет

Antonenko Valentina
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Accounting,
Finance and Economic Security
Donetsk National Technical University

Elanskaya Nina
Student of the Department of Accounting,
Finance and Economic Security
Donetsk National Technical University

Petrenko Marina
Student of the Department of Accounting,
Finance and Economic Security
Donetsk National Technical University

Актуальною проблемою сучасного конфлікту між Україною і Російською Федерацією є вивчення передумов і факторів його розвитку, оскільки вихід із кризи можливий тільки на основі нейтралізації або подолання чинників і умов, які його викликали. У зв'язку з цим багато в чому зростає інтерес до історичних передумов цього конфлікту, а також і до його наслідків. Одним із його особливо відчутних негативних наслідків для України є вплив на національну безпеку, насамперед – на бюджетний її складник. Збільшуються фінансові потреби держави на оборону і безпеку країни, на фінансування соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, а окупація Криму та Сходу України зменшили надходження до державного бюджету і завдали серйозних фінансових втрат як державі загалом, так і українським підприємствам і громадянам. Боротьба за незалежність і безпеку країни має ще один напрям, який, з огляду на перспективи відновлення територіальної цілісності країни, є найбільш вагомим і актуальним. Цим напрямом є інформаційно-ідеологічна сфера. Для того щоб ефективно протистояти російській агресії і впливу «руського міра», необхідно звернути увагу на створення нової об'єднуючої української національної ідеї, формування ідеології українського патріотизму, активне виховання молоді на основі шанобливого і відданого ставлення до своєї Батьківщини.

Ключові слова: Україна, Донбас, безпека держави, державний бюджет, військовий конфлікт, незалежність, аналіз, відновлення.

Актуальною проблемою сучасного конфлікту між Україною та Російською Федерацією є вивчення передумов та факторів його розвитку, так як вихід із кризи є можливим лише на основі нейтралізації або подолання викликаних його факторів та умов. В зв'язі з цим во многом зростає інтерес до історичних передумов цього конфлікту, а також до його наслідків. Одним із його особливо помітних негативних наслідків для України є вплив на національну безпеку, і зокрема – на бюджетну її складову частину. Збільшуються фінансові потреби держави на озброєння та безпеку країни, на фінансування соціальної захисту внутрішніх переміщених осіб, а окупація Криму та Сходу України зменшили поступлення в державний бюджет і нанесли серйозні фінансові втрати як державі в цілому, так і українським підприємствам та громадянам. Боротьба за незалежність та безпеку країни має ще одне напрямлення, котре, враховуючи перспективи відновлення територіальної цілісності країни, є найбільш важливим та актуальним. Цим напрямленням є інформаційно-ідеологічна сфера. Для того щоб ефективно протистояти російській агресії та впливу «російського світу», необхідно звернути увагу на створення нової єдиної української національної ідеї, формування ідеології українського патріотизму, активне виховання молоді на основі поважливого та преданого ставлення до своєї Батьківщини.

Ключові слова: Україна, Донбас, безпека держави, державний бюджет, військовий конфлікт, незалежність, аналіз, відновлення.

The actual problem of the modern conflict between Ukraine and the Russian Federation is the study of the prerequisites and factors of development. The way out of the crisis is possible only on the basis of neutralizing or overcoming the factors and conditions that caused it. In this regard, interest in the historical meaning of this conflict and consequences increases in many situations. One of especially tangible negative consequences for Ukraine is the impact on national security, and above all, on budgetary component. It necessitates a comprehensive analysis of the prerequisites for the emergence of this conflict and the threats to the national security of Ukraine, provoked aggression by the Russian Federation. Special attention is caused by the influence of the Russian aggression in the East of Ukraine on the budget security of the Ukrainian state. Russia's military aggression has a major impact on the financing of the country's defense and security. It also led to a huge financial burden on the Ukrainian budget, which provoked the imbalance of the country. It is explained quite simply, the financial needs of the state for the defense and security of the country are increasing and the occupation of the Crimea and Eastern Ukraine reduces revenues to the state budget. However, solving only economic problems, no matter how important and relevant they are, cannot guarantee Ukraine a successful solution of the problem of national security and progressive development in the future. The struggle for the independence and security of the country has a different direction, which is the most significant and relevant. The direction is an informational and ideological sphere, in which our country has lost much more time and not put the necessary effort into it. The Russian Federation has developed a powerful information processing mechanism for population and even for the population of another country. It is justified by the fact that Ukraine has long depended on the Russian Federation. The information mechanism has a negative impact on Ukraine and the Ukrainian today. In order to effectively counter the influence of Russian aggression (it is necessary to pay attention to the creation of a new unifying Ukrainian national idea) the formation of the ideology of Ukrainian patriotism, the active education of young people on the basis of a committed attitude to their homeland.

Key words: Ukraine, Donbass, state security, state budget, military conflict, independence, analysis, restoration.

Постановка проблеми. Україна нині перебуває у досить складному становищі. Анексія Криму, війна на Сході, зростання державного боргу, соціальна напруга – все це тягне за собою негативні результати, які характеризуються виникненням ризиків для безпеки нашої держави, і насамперед – фінансової кризи.

Безпека країни та її окремих територіально-адміністративних одиниць, особливо тих, які знаходяться в зоні проведення воєнних дій, є найголовнішим завданням нашої країни. Тому бюджетна захищеність країни загалом і Донбасу в її складі набуває вагомості і висувається на перший план як фактор забезпечення незалежності і цілісності української держави. Держава має гарантувати стан захищеності фінансових інтересів, який дасть змогу реформувати усі проблемні сфери суспільного життя і подолати конфлікт на Сході країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковим інтересам, пов'язаним із дослідженнями широкого кола питань національної безпеки України, приділяли увагу такі автори, як О.С. Власюк, А.Б. Качинський, В.І. Кириленко, В. Мунтіян, Н.Р. Нижник, А. Бутейко, А. Гуцал, О.М. Костенко та інші. Але, на наше переконання, нині залишаються не досить дослідженими принаймні два такі питання: по-перше, питання бюджетної захищеності держави; по-друге, питання ідеологічного забарвлення теми державної безпеки України, в результаті чого надто мало уваги в українському суспільстві спрямовується на таку важливу проблему сьогодення, як формування ідейно-патріотичних умов відновлення територіальної цілісності країни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Саме вказані вище два

аспекти державної безпеки покладені в основу цього наукового дослідження: аналіз впливу військової агресії з боку РФ на бюджетну захищеність незалежної України та аспект формування українського патріотизму й ідеї національної єдності країни.

Формування цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є аналіз передумов виникнення і сучасних загроз безпеці країни, спровокованих агресією Російської Федерації, зокрема впливу військового конфлікту на Сході України на бюджетну захищеність держави, а також окреслення найважливіших на тепер перспектив відновлення територіальної цілісності нашої країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територіально знаходячись поруч із Російською Федерацією, яка намагалася (і треба визнати, що досить успішно) втручатися у внутрішні справи України, наша держава з перших років своєї незалежності (коли ще в сусідній країні, РФ, не було такого потужного механізму тиску на інші країни) повинна була впевнено, рішуче і в кардинальний спосіб дистанціюватися від того «старшого брата», яким себе називає РФ. Але, на жаль, колишня українська влада або не звертала уваги на цю проблему, або навіть сама була зацікавлена в дружніх (з боку РФ – імперських) стосунках із колишніми республіками СРСР. Українська поетеса Ліна Костенко писала: «Україну таки докотили до прірви. Вистачило ума скористатися свободою, на інше не спромоглись» [1, с. 327].

Така ситуація відбивалася і на розподілі бюджетних коштів, зокрема – спрямуванні їх на забезпечення безпеки держави. За даними Законів України «Про державний бюджет», на оборону країни щороку протягом 2007–2013 рр. виділялися кошти на рівні 9–14 млрд. грн., а середнє щорічне збільшення фінансування становило близько 9%. З 2013 р. до 2016 р. загальний бюджет збільшився у 4 рази, з 14,8 млрд. грн. до 59,4 млрд. грн. Загальні видатки державного бюджету на оборону у 2016 р. досягли 8,7% від усіх видатків, у 2017 р. становили 64 027,4 млрд. грн., а у 2018 р. – 58 350,8 млрд. грн. [2].

Крім того, в країні були відсутні навіть відповідні державні інституції, які б відповідали за забезпечення державної безпеки; Указом Президента України № 772 від 30.08.1996 р., відповідно до статті 107 Конституції України, була створена Рада національної безпеки й оборони України – постійно діючий конституційний орган із питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони [3], але цей державний орган не забезпечив безпеку на території Криму та Сходу України. Нехтування українською владою проблеми захисту своєї держави призвело до найтяжчих наслідків, які, як кажуть, не змусили себе чекати.

Революція гідності привела до розбігу інтересів між суспільством та колишньою владою. Протести в Києві продемонстрували надзвичайну мобілізацію мас, натхненних питанням зовнішньої політики: протестувальники хотіли більш тісних зв'язків з Європою і виступали проти приєднання України до керованого Росією Митного союзу [4, с. 436]. Втручання у цей перебіг подій РФ призвело до катастрофічного розвитку ситуації, незаконної з її боку анексії Криму та розв'язання війни на Сході України.

Відсутність ефективної державної програми захисту країни та її кордонів, так само як і дієвих, життєздатних прикордонної служби та національної армії, саме і спровокувало такі негативні для нашої держави результуючі наслідки цих подій. Загальна ситуація в країні, пов'язана із забезпеченням її безпеки, ускладнювалася ще й тим, що значно погіршилася економічна складова частина державної безпеки, тобто знову Україна поринула в чергову економічну кризу, яка була на цей раз спровокована недружніми діями сусідньої країни.

У цих умовах були необхідні більш рішучі дії влади, які були би спрямовані на подолання означеної проблеми щодо забезпечення захисту держави та відновлення територіальної цілісності країни. Про відсутність таких рішучих дій, наприклад, свідчить те, що у 2013–2018 рр. Верховною Радою не були схвалені Основні напрями бюджетної політики, які мали би стати базовим документом під час формування фінансової забезпеченості у розв'язанні наявної проблеми захисту держави. Бюджетна політика в Україні так і не набула властивості ефективного механізму реалізації державної стратегії в напрямі реалізації структурних реформ, значна частина рішень не підпорядковується стратегічним економічним міркуванням, а є предметом зовнішніх і внутрішніх політичних торгів [5].

Отже, накопичення усіх проблемних питань політичного, оборонного, соціального, економічного характеру мало серйозний негативний вплив на фінансово-економічну безпеку України, важким тягарем лягає на державний бюджет і вимагає від нашої держави вагомих зусиль щодо виходу із сучасного стану. При цьому йдеться не тільки про подолання чергової фінансової кризи (яких було чимало в буремній історії нашої країни), а й про збереження і подальше існування незалежної демократичної української держави.

Згідно з Бюджетним Кодексом України, бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади [6]. Необхідно зазначити, що для виконання своїх функцій (з урахуванням ситуації із воєнним втручанням РФ та необхідністю захисту української цілісності така функція держави, як оборона, об'єктивно стала найбільш актуальною) держава потрібно мати достатні грошові фонди, які формуються шляхом перерозподілу ВВП,

що здійснюється державою насамперед через державний бюджет [7]; саме бюджет є основним джерелом фінансування заходів із забезпечення захисту країни і в подальшому – відновлення її територіальної цілісності.

У 2019 р. планується ріст ВВП на 3%, зростання інфляції на 7,4%, а також підвищення мінімальної заробітної плати з 3723 до 4173 грн. та прожиткового мінімуму з 1853 до 2027 грн. [8]. Видаткова частина бюджету підвищується швидше, ніж дохідна, чому сприяє девальвація національної валюти, а головне – економічні проблеми, пов'язані з окупацією частини країни. Основна частина видатків припадає на загальний фонд, мізерна – залишається у спеціальному фонді. В табл. 1 показано зведений бюджет України за 2008–2018 рр., на рис. 1 – доходи та видатки за 2008–2018 рр. і план на 2019 рік.

Політична й економічна ситуація, що нині є в Україні, вимагає від уряду і суспільства пильної уваги до проблеми ефективного формування бюджетних доходів та відповідного управління державними запозиченнями. У 2008–2012 рр. становище суттєво не змінювалося, крім 2010 року, де фінансування було необхідне для Стабілізаційного фонду державної підтримки інноваційних і інвестиційних проектів у реальному секторі економіки [9].

У 2014–2018 рр. у зв'язку з воєнним конфліктом із РФ, фінансова ситуація в країні різко погіршилася, що негативно відбивається на бюджетних показниках, збільшуючи фінансову залежність країни від зовнішніх і внутрішніх запозичень.

На дохідну частину бюджету України негативно впливає чимало традиційно наявних факторів, зокрема: існування тіньових схем ведення бізнесу, надання податкових пільг, незгодженість потреб у податкових надходженнях із можливостями їх отримання; недосконалість правових норм щодо забезпечення державного контролю в процесі управління ресурсами, низький рівень частки власних доходів місцевих бюджетів, що породжує збільшення обсягів міжбюджетних трансфертів. Однак в останні роки саме події в Криму і на Сході країни досить негативно вплинули на бюджет держави і на зниження рівня фінансової захищеності України.

Фінансові проблеми, якщо навіть вони будуть вирішені найкращим чином, не зможуть, на нашу думку, повністю забезпечити цивілізований розвиток Донбасу і незалежність України. Є ще один, можливо, більш важливий на тепер, напрям відстоювання цілісності й незалежності української держави – ідеологічна сфера виборування нашої державності.

Вважаємо, що, на жаль, Україна до розгортання описаних вище подій втратила певний

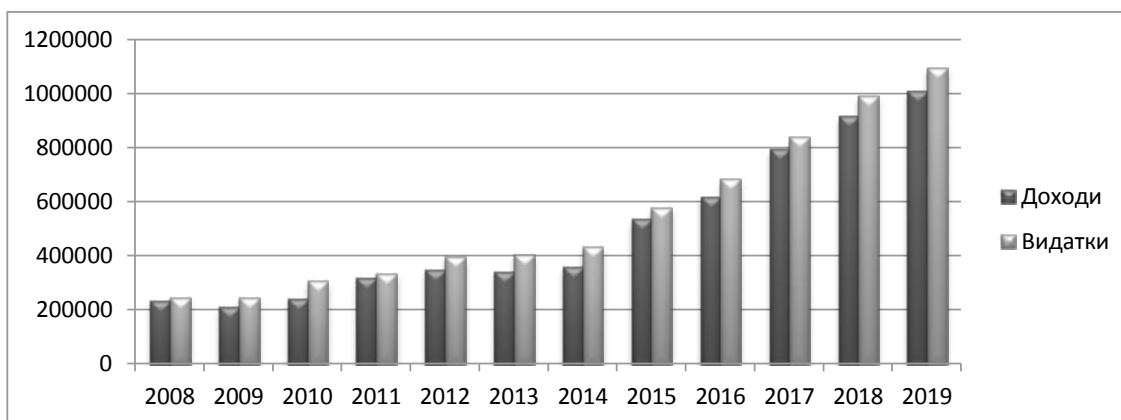

Рис. 1. Показники державного бюджету за 2008–2019 рр., млн. грн.

Джерело: побудовано авторами на базі даних Законів України «Про державний бюджет» [2]

Таблиця 1

Зведений бюджет за 2008–2019 рр., млн. грн.

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо	Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо
2008	231686,3	241454,5	2732,5	-12500,7	2014	357084,2	430217,8	4919,3	-78052,8
2009	209700,3	242437,2	2780,3	-35517,2	2015	534694,8	576911,4	2950,9	-45167,5
2010	240615,2	303588,7	1292,0	-64265,5	2016	616274,8	684743,4	1661,6	-70130,2
2011	314616,9	333459,5	4715,0	-23557,6	2017	793265,0	839243,7	1870,9	-47849,6
2012	346054,0	395681,5	3817,7	-53445,2	2018	3995066,0	4062476,0	1499,7	-68909,7
2013	339180,3	403403,2	484,7	-64707,6	2019	1008375,1	1094368,3	3996,2	-89989,4

Джерело: побудовано авторами на базі даних Державного бюджету України [2]

час і не зробила головного – не сформувала об'єднуючу національну ідею, яка мала б забезпечити запровадження в країні українського патріотизму та втілення в українську ідеологію концепції націотворення. Проблемам безпеки держави, у тому числі й згаданим аспектам, приділяється, особливо в останні роки, набагато більше уваги, ніж до подій 2014–2018 рр.

Наприклад, у публікації кафедри політології та національної безпеки Київського національного економічного університету, яка вийшла у 2017 р., автори зробили конструктивний аналіз сучасного стану державної безпеки нашої країни та дали досить повну прогностичну картину розвитку майбутнього [10]. Загалом високо оцінюючи намагання цих авторів сформувати сучасну концепцію захисту України як цілісної незалежної держави, не можемо не зазначити, що бажано було би більше зосередитися на проблемі українського патріотизму й ідеї національної єдності країни.

Ми маємо об'єктивно визнати те, що Російська Федерація, попри недружню і часто загарбницьку політику її керівництва, сформувала у власного населення так звані національні «скрепи», які навіть на фоні абсолютно і відверто негуманного поводження Росії із сусідніми країнами забезпечують активну і безумовну підтримку влади багатьма росіянами. Необхідно визнати, що РФ досить ефективно проводить інформаційно-ідеологічну обробку власного і не тільки населення, і тому виграє нині в інформаційній війні з Україною.

Наша країна досить довгий час вагалася і не приділяла цьому необхідної уваги. Населення України (насамперед – мешканці Донбасу, а головне – молодь цього регіону) дуже мало або зовсім нічого не знає про справжню історію своєї країни, про її героїв-патріотів, про історичне минуле і національні кроки до незалежної суверенної України. Ми впевнені в тому, що українська держава має зараз наздоганяти згаяні раніше можливості, розробити державну Стратегію формування українського патріотизму (неважливо при цьому, яку конкретно назву буде мати цей документ) та знайти реальні шляхи імплементації цієї Стратегії в життя нашого народу. Конче необхідно розробити нову програму навчання учнів шкіл, коледжів, гімназій тощо та підготовки фахівців із вищою освітою за будь-якими спеціальностями, яка би передбачала фундаментальне

створення нової моралі відданості своїй країні. Молодь України має знати свою історію, поважати національні цінності, вшановувати справжніх героїв своєї країни.

Змінити ідеологію певних верств населення, відвернути їх від ідей «руського міра» та запровадити нову національну, українську, патріотичну позицію буде, безумовно, надто важко: дуже довгий час формувалася світогляд «братських народів» та залежність і підпорядкованість України імперським російським амбіціям. Можливо, ми помиляємося, але вважаємо, що певна (і, на жаль, немала) частка населення Донбасу, особливо старшого покоління, є принципово втраченою для України – ці люди зомбовані і зациклені на вказаних ідеях того «руського міра», не знаються на правдивій інформації про історію своєї країни, з ностальгією чіпляються за колишні радянські ідеали життя. Тому важливо зараз звернути активну увагу на молодь, на тих українців, за якими буде майбутнє, які будуть жити і розвивати свою Батьківщину.

Висновки. Провівши дослідження, ми можемо сказати, що Україна знаходиться у нестабільному стані, але влада намагається здійснювати заходи щодо захисту країни та недопущення її занепаду. Скрутне становище країни пояснюється насамперед війною на Сході України та тиском з боку держави-агресора. Аби у майбутньому повернути тимчасово окуповані території та відновити свій суверенітет, Україні потрібно вже сьогодні докласти максимум зусиль як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Частина Донбасу і Крим є тимчасово окупованою Росією територією України, від якої вона за жодних обставин не відмовиться, і ми впевнені, що врешті-решт Україна поверне їх до свого складу. Необхідно звернути увагу на створення нової об'єднуючої національної ідеї, формування ідеології українського патріотизму, активне виховання молоді на засадах шанобливого та відданого ставлення до своєї Батьківщини. Тож Україні доведеться приймати непрості рішення та докласти величезних зусиль на межі активної війни і туманного компромісу. Якщо країна на чолі з Президентом об'єднається та буде діяти разом, Україна переможе, Донбас і Крим будуть повернуті, територіальну цілісність нашої держави буде відновлено, економіка почне зростати і країна вийде з кризи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017, вид. 24-те. 416с.
2. Про державний бюджет: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
3. Про раду національної безпеки і оборони України: Указ президента України від 30 серпня 1996 року № 772. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772/96>.
4. Плохій С. Брама Європи. / С. Плохій; пер. з англ. Р. Клочка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496с.

5. Проект «Новий економічний курс» Ю.В. Тимошенко. URL: https://nku.com.ua/wp-content/themes/nku/img/NKU_book.pdf.
6. Бюджетний Кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
7. Кравчук Л.С. Аналіз стану публічних фінансів в Україні. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/37.pdf.
8. Про державний бюджет на 2019 рік: Закон України від 15 вересня 2018 року № 9000. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6 Y000A.html.
9. Про деякі питання фінансування у 2010 році інвестиційних проектів у реальному секторі економіки та надання кредитів для формування державного інтервенційного фонду: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2010 року № 1127. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2010-%D0%BF>.
10. Смолянук В.Ф. Основи національної безпеки України: навч. посіб. / В.Ф. Смолянук, О.Ф. Деменко, П.С. Прибутько. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2017. 140 с.